

113 . Ștefănești | Județ: Botoșani | Punct: Hulboca I | Anul: 2020

Anul: 2020

Cod RAN: 39177.20

Perioade: Preistorie

Epoci: Neolitic, Eneolitic, Epoca bronzului timpuriu

Tipuri sit: descoperire funerară

Categorii sit: Domestic

Autori: Andreea Țerna, Stanislav Țerna, Knut Rassmann

Instituții: Muzeul Județean Botoșani, Universitatea "Școala Antropologică Superioară", Chișinău, Römisch-Germanische Kommission, Frankfurt am Main

Raport

Cercetările arheologice realizate pe promontoriul cunoscut sub numele de Hulboca sau Hâlboci sunt rodul unei colaborări între Muzeul Județean Botoșani și Römisch-Germanische Kommission și au cuprins o etapă de prospecțiuni geofizice și două sondaje arheologice. Până în prezent, a fost prospectat cca. 80% din suprafața sitului, iar prin săpături arheologice au fost investigate două tipuri de complexe: o porțiune dintr-o groapă și o instalație de lut exterioară (Vornicu-Țerna et al. 2019). Odată cu extinderea măsurătorilor geomagnetice mult în afara sistemului defensiv al așezării, în partea de nord-vest a promontoriului a fost identificat un grup de anomalii geomagnetice, întinse pe o suprafață de cca 0,3 ha (zona prospectată). În urma sondajelor arheologice întreprinse în anul 2020, a devenit clar că pe promontoriu se află două situri preistorice din perioade diferite, ale căror areale nu se intersectează: primul cunoscut deja din cercetările precedente, datat în faza B1 a culturii Cucuteni (denumit în continuare Ștefănești-Hulboca I), iar cel de-al doilea, Ștefănești-Hulboca II este format din complexe adâncite și este atribuit fazei A a culturii Cucuteni.

Situl de la Ștefănești-Hulboca I, cu o suprafață de 17 ha este în prezent cea mai mare așezare a culturii Cucuteni de pe teritoriul României. Prospecțiunile geofizice organizate în anul 2017 au revelat faptul că așezarea este organizată după un model centripet și conține toate elementele caracteristice așa-numitelor mega-situri cercetate până acum pe teritoriile Ucrainei și Republicii Moldova (Maidanetske, Nebelivka, Petreni, Stolniceni) (Rassmann et al. 2016; Țerna et al. 2019): grupuri de case dispuse radial, prezența mega-structurilor, a drumurilor, cuptoarelor de ars ceramica, sistemelor de fortificație/delimitare etc.

După modelul deja testat în cercetarea siturilor mari (Rassmann et al. 2016; Țerna et al. 2019), investigațiile invazive de mică amploare din situl de la Ștefănești urmăresc: verificarea diferitelor tipuri de anomalii geofizice pentru a oferi o interpretare cât mai precisă a planului magnetometric, obținerea de material arheologic din diferite zone ale așezării pentru elaborarea unei scări cronologice a așezării și prelevarea de probe de diferite tipuri (botanice, pedologice, arheozoologice ș.a) în vederea unei înțelegerii holistice a istoriei sitului.

În interpretarea planului geomagnetic al așezării de la Ștefănești, extrem de importante sunt zonele periferice de nord-est și de sud-vest unde sunt prezente o serie de anomalii care, după caracteristicile cunoscute din alte situri din Ucraina și Republica Moldova (Korvin-Piotrovskiy et al. 2016; Țerna et al. 2019a) indică prezența unor cuptoare de ars ceramica. Pentru verificarea acestei probabilități au fost deschise două secțiuni (3 și 4) peste două tipuri diferite de anomalii din extremitatea de sud-vest a așezării. Una dintre acestea s-a dovedit a fi o locuință, iar cealaltă a reprezentat într-adevăr un cuptor de ardere a ceramicii.

Secțiunea 3 a fost deschisă peste două anomalii, corespunzătoare cuptorului și gropii adiacente (fig. 1). Cu dimensiuni inițiale de 2x2 m, secțiunea a fost extinsă spre vest, sud și nord pentru a surprinde în totalitate cele două complexe, ajungând la o suprafață de 40 mp.

Resturile cuptorului (complex 3006) au fost identificate la adâncimea de aproximativ 70 cm de la suprafața actuală a solului sau 20 cm de la nivelul antic de călcare (fig. 2-5). Cuptorul este unul de tip bicameral, cu tiraj vertical, cu camerele îngropate, orientat nord-sud. Dimensiunile totale sunt de aproximativ 180 cm (est-vest) și 150 cm (nord -sud). Conservarea este mai proastă în parte de nord și mai bună în sud, spre gura de alimentare, acolo unde temperatura de ardere a fost mai înaltă.

Cuptorul prezintă următoarele elemente constructive:

1. groapa fochistului (complex 3010), care oferea acces la gurile de alimentare, este situată în partea de sud a cuptorului, are formă ovală și dimensiuni de cca 90 x 160 cm (fig. 3). Spre partea din față a camerei de ardere, groapa găzduiește o platformă lutuită din argilă sfărâmicioasă, de culoare cenușie, fără impurități vizibile în compoziție (fig. 4).

2. camera de ardere, de formă aproximativ ovală, a fost săpată în lutul galben și constă din trei canale paralele despărțite de pereți cruțați în lutul steril. Atât pereții despărțitori, cât și canalele au fost tencuite cu un strat subțire de lut. Canalele aveau un profil în formă de U și o adâncime de aproximativ 40 cm fiecare. Canalul central prezenta o traiectorie liniară iar cele laterale, aveau pereții exteriori arcuiți. După ultimul eveniment de utilizare a cuptorului, în interiorul camerei de ardere s-au prăbușit sau au fost aruncate fragmente de plăci de lut rectangulare (fig. 6) și discoidale ce aveau dublu rol: de a separa cele două camere în timpul procesului de ardere și de a susține șarja de vase. O cantitate mai mare de resturi a fost recuperată din canalul estic. Astfel de discuri sunt cunoscute și din siturile Cucuteni-Tripolie din Ucraina și Republica Moldova (Burdo, Videiko 2016; Țerna et al. 2019a;). Pe fundul canalului central a fost identificată o zonă cu depunere de ocru.

La extremitatea sudică, fiecare canal prezenta o deschidere boltită sau „gură” care făcea legătura cu platforma de ardere din partea din față a cuptorului (fig. 4).

3. camera vaselor, situată deasupra camerei de ardere era despărțită de aceasta prin plăcile de lut mai sus menționate. A fost săpată la cca 20 cm sub nivelul de călcare preistoric și acoperită cu o cupolă din lut, construită pe structură de nuiele. Cupola a fost îndepărtată după ultima ardere și depusă în altă parte; mici fragmente din aceasta s-au păstrat în interiorul canalelor. Presupunem că la fiecare ardere era ridicată o nouă cupolă.

Groapa aferentă cuptorului (complex 3011) se afla la cca. 150 cm nord de acesta și prezenta o formă neregulată, alungită pe direcția nord-sud, mai largă în partea de sud. La partea superioară ocupa o suprafață mai întinsă, de cca 170 x 250 cm, îngustându-se puternic spre fund. În zona sudică, groapa atinge adâncimea maximă de 50-60 cm de la nivelul vechi de călcare și prezenta o aglomerare destul de compactă de ceramică și un strat de cenușă. Restul gropii, puțin adânc era sărac în descoperiri. Cel mai probabil, groapa a fost săpată pentru a extrage argila necesară lutoirii cuptorului, ulterior fiind folosită pentru aruncarea deșeurilor menajere.

Atât cuptorul cât și groapa adiacentă au fost cercetate prin planuri orizontale și profile și documentate prin fotogrammetrie de tip SfM. Configurația complexelor, adâncimile, piesele individuale și probele prelevate au fost înregistrate topometric cu ajutorul unui sistem GNSS RTK Emlid Reach. În cazul cuptorului, a fost măsurată susceptibilitatea magnetică prin profil în cruce, la un interval de 10 cm (nota 1).

Secțiunea 4 de 1x4 m, orientată est-vest a fost deschisă concomitent cu secțiunea 3 peste o anomalie geomagnetică care indica prezența unei structuri arheologice arse, de tip incert (fig. 1). Încă de la adâncimea de 30-40 cm s-au reliefat resturile arse ale unei locuințe. Pentru a înțelege arhitectura acesteia, complexul a fost cercetat până la lutul steril. Astfel, la partea superioară au fost identificate fragmente de lut ars provenite de la pereții locuinței. După demontarea acestora, s-a conturat un nivel de lutuie compacte, de mari dimensiuni, unele păstrând amprente de bârnă, ce constituie platforma de la etaj. Pe platformă au fost găsite fragmente ceramice de la vase de diferite tipuri (străchini, cratere, capace ș.a.). Podeaua de la parterul locuinței a fost amenajată direct pe solul natural.

În partea de nord-est, marginea locuinței a fost deranjată de o groapă săpată ulterior, dar tot din nivelul cucutenian. Complexul a fost surprins pe o lungime de cca 80 cm, lângă profilul de nord, iar adâncimea maximă a fost înregistrată la cca 1m de la nivelul de călcare. Reumplerea gropii s-a produs într-o singură

secvență, în conținut fiind angrenate fragmente de lut ars, provenite cel mai probabil din zona deranjată a locuinței.

Din cele două secțiuni au fost recuperate fragmente ceramice de la diverse tipuri de vase (pahare, străchini, cratere, amfore), din categoriile fină și Cucuteni C, unelte de silex, de os, resturi faunistice și o figurină zoomorfă.

În concluzie, cercetările din anul 2020 contribuie cu date esențiale la înțelegerea modului de organizare a producerii ceramicii într-o așezare din etapa mega-siturilor, extinzând lista cuptoarelor similare cercetate în Ucraina și Moldova. Trebuie menționat că este prima descoperire a unui cuptor bicameral cu trei canale de pe teritoriul modern al României și totodată cea mai vestică în cultura Cucuteni-Tripolye. Toate celelalte exemplare provin din mega-siturile ucrainene, Talianki, Maidanetske sau Nebelivka (Burdo, Videiko 2016; Korvin-Piotrovskiy et al. 2016); așadar, nu există o corelație directă între numărul de canale ale unui cuptor și dimensiunea așezării. Documentarea cuptorului prin metode digitale moderne precum și colectarea de probe pentru diferite determinări arheometrice ar trebui să ofere o perspectivă pătrunzătoare asupra construcției și funcționării unor astfel de instalații de ardere în zona de vest a distribuției fenomenului siturilor mari de la finalul culturii Cucuteni-Tripolie.

Note

- 1 Mulțumim pe această cale colectivului de la platforma de cercetare Arheoinvest (Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași) care ne-a pus la dispoziție utilajul necesar realizării măsurărilor.

Informații suplimentare online

[Raportul 6559 din cronică.cimec.ro](https://cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](https://mapserver.cimec.ro)
